

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SAVATER, FERNANDO

Cele zece porunci în secolul al XXI-lea: tradițional și actual în moștenirea
rămasă de la Moise / Fernando Savater;
trad. Coman Lupu. - București: RAO International Publishing
Company, 2008

ISBN 978-973-103-754-7

I. Lupu, Coman (trad.)

821.134.2-97=135.1

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, ROMÂNIA
www.raobooks.com
www.rao.ro

FERNANDO SAVATER
Los diez mandamientos en el siglo XXI
Tradición y actualidad del legado de Moisés
© Fernando Savater, 2004
© Editorial Sudamericana, S.A., 2004
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba spaniolă
COMAN LUPU

Fotografia copertei
FLORICA ZAHIU

© RAO International Publishing Company, 2008
pentru versiunea în limba română

septembrie 2008

ISBN 978-973-103-754-7

CUPRINS

INTRODUCERE	7
I. Să nu ai alți dumnezei în afară de Mine!	13
II. Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert!	37
III. Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești! ..	53
IV. Să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta!	71
V. Să nu ucizi!	89
VI. Să nu fii desfrânat!	111
VII. Să nu furi!	129
VIII. Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău!	143
IX. Să nu râvnești la femeia aproapelui tău!	159
X. Să nu râvnești la bunurile altuia!	171
Oamenii au nevoie de un Dumnezeu înfricoșător ...	183

Introducere

Faptul de a ne gândi la valabilitatea celor zece porunci în plin secol al XXI-lea poate părea un lucru demodat sau cel puțin o pierdere de timp. Relația pe care eu o am cu aceste legi datează din copilărie. Erau anii când Dumnezeu și Franco se aflau peste tot. La orele de religie încercau să ne convingă, printre altele, că trebuie să respectăm întocmai poruncile și cuvântul lui Caudillo¹.

Însă anii și-au făcut bine treaba și pe măsură ce am crescut, am dat o importanță tot mai mică acestor legi ale lui Dumnezeu, care se tot amestecă între ele, iar astăzi reprezintă o amintire de demult, din copilărie, și care mă derutează. Uneori nu mi-e clar dacă vreuna spune „să nu furi de la părinții tăi“ sau „să nu te împreunezi în zilele de sărbătoare“. Reanalizarea acestei teme îmi slujește totuși la ceva: pe de o parte, pentru a-mi aminti de copilărie, iar pe de altă parte, pentru a restabili adevărul.

Probabil că acela care a făcut cel mai mult pentru a reda măreția lui Moise și a întâlnirii lui cu Dumnezeu este Cecil B. de Mille, în filmul său memorabil *Cele zece porunci*, când Charlton Heston a intrat în pielea călăuzei evreilor. De la premiera acestuia, în 1956, pentru milioanele de oameni care au văzut cele 220 de minute ale filmului, nu există un alt Moise decât Charlton. Însă din punct de vedere cinematografic, eu prefer un alt Moise, cel interpretat de Mel Brooks în *Istoria nebună a lumii*. E greu să-ți stăpânești râsul când personajul

¹ Termenul prin care era desemnat Franco înseamnă în spaniolă „comandant suprem; tiran, dictator“ (n.tr.)

coboară de pe muntele Sinai cu trei bucăți de piatră cioplite – vestind „Cele cincisprezece porunci“, care devin zece, când Mel–Moise cel de toată isprava se împiedică, iar una dintre table, care conținea cinci dintre legile divine, îi cade din mâini, ca apoi să se spargă în mii de bucăți. După o clipă de derută, Moise nu mai stă pe gânduri și anunță ceea ce mai rămăsese din tablele legii, după deteriorare: cele zece porunci.

Nu încape nici o îndoială că, dincolo de superficialitatea cu care este astăzi tratat, în linii generale, acest subiect, cele zece porunci fac parte de secole din istoria umanității și că, într-o măsură mai mare sau mai mică, au însoțit, cu conceptele lor, dezvoltarea a mai bine de jumătate din civilizație. Chiar dacă exigențele lor sunt privite diferit în culturile cunoscute, legile pe care le-a primit Moise acum mii de ani, în mijlocul deșertului, sunt un compendiu de obligații și de reguli care prevăd pedepse divine dintre cele mai cumplite, pentru oricine se abate cătuși de puțin de la ele. Adevărul este că, în zilele noastre, sunt atâtea norme restrictive, scrise și nescrise, încât unele dintre porunci și-au pierdut din substanță. Noi, bieți muritori, ne temem astăzi mai tare de obligațiile ce izvorăsc din numeroasele legi concepute de birocrati sau de funcționari ori de imperatiile unei mode trecătoare decât de Cuvântul lui Dumnezeu. Dacă le comparăm cu Tablele Legii, cele de astăzi nu sunt mai puțin de temut: „Vei plăti impozite, chiar dacă acestea vor crește și nu o să afli ce destinație vor avea banii“. „Nu te vei putea plânge de serviciile publice deoarece, chiar dacă o vei face, nu se schimbă.“ „Va trebui să te străduiești și să ai grijă să descoperi cum trebuie să te distrezi în timpul liber.“ Și astfel putem continua cu nenumărate principii ce ne hărțuiesc și de care dorim să scăpăm.

În această privință, lucrurile nu s-au schimbat prea mult de-a lungul veacurilor. Evreii care fugeau din Egipt se tot gândeau cum să evite cele zece porunci, ceea ce îl mânia pe Moise, un paznic zelos al dorințelor șefului său direct și al legilor acestuia.

Când istoricii și apărătorii ortodocși ai credinței analizează acest subiect, încep să apară aspecte polemice și controversate.

Pentru început, cei care au efectuat studiul comparativ între faptele istorice obiective și textul Vechiului Testament, se îndoiesc că însuși Moise a fost cel care a revelat legea divină. Se presupune că aceasta a fost elaborată după circa o sută cincizeci de ani de la moartea sa, deși i-a fost atribuită. În acest caz, adevărul istoric ar fi depășit de tradiție și de justiție, ceea ce înseamnă că i se atribuie un fapt transcendent unui om care, în definitiv, fusese organizatorul întregii vieți legale a poporului. Prin urmare, imaginea lui Moise privind Tablele din partea lui Dumnezeu este o sinteză ce ni-l arată așa cum a fost: marele legiuitor al vremii sale.

Există și studii serioase care pun la îndoială existența însăși a lui Moise și a anumitor fapte, cum ar fi Fuga din Egipt. Alții susțin că nu a existat nici un Isus așa cum a ajuns până în zilele noastre, ci că este vorba despre o sumă de situații create de diferiți bărbați numiți toți la fel (Isus era cel mai obișnuit nume în acea perioadă), care au fost adunate într-o singură istorie, pentru o mai bună înțelegere a lor de către popor. Chiar dacă pare paradoxal, adevărul istoric nu prea contează în acest caz, pentru că este vorba de transmiterea presupusului adevăr divin adresat omenirii. Singurul lucru important este ceea ce au construit oamenii pentru a rânduî societatea, cu sprijinul cuiva care să se afle în afara oricărei discuții: Dumnezeu. De fapt, acesta a fost începutul unei strategii pe care, cu un relativ succes, au dezvoltat-o toți cei care controlează anumite cote ale puterii într-o societate: să evite contestarea, fiindcă cine ar face-o s-ar ridica împotriva lui Dumnezeu.

A trecut atâtea vreme, iar oamenii s-au tot ocupat să interpreteze și să reinterpreteze lucrurile, să le schimbe și să le adapteze după bunul lor plac, încât nici Dumnezeu însuși nu a fost salvat. Și astfel am ajuns să avem douăsprezece porunci, în loc de zece, rezultat al multiplicării și reinterpretărilor. Noi o să păstrăm totuși doar zece. Cele asupra cărora ne vom opri sunt următoarele:

- I. Să nu ai alți dumnezei în afară de mine!
- II. Să nu iei numele Domnului Dumnezeuului tău în deșert!
- III. Adu-ți aminte de ziua odihnei ca să o cinstești!
- IV. Să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta!
- V. Să nu ucizi!
- VI. Să nu fii desfrânat!
- VII. Să nu furi!
- VIII. Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapei tale!
- IX. Să nu dorești femeia aproapei tale!
- X. Să nu râvnești la bunurile altuia!

O SCURTĂ POVESTE PRELIMINARĂ

În materie de creștere și dezvoltare personală, dacă mă pot exprima astfel, sunt puțini zeii care se pot lăuda cu succesul dobândit de Iahve. A început modest, fiind venerat inițial doar de păstorii nomazi, a căror singură grijă era să găsească apă și pășuni pentru a putea să-și hrănească turmele. Patriarhul Avraam nu avea alte nevoi divine și, prin urmare, Dumnezeuul lui, numit cel al părinților, nu avea prea multe griji. Era de ajuns ca unul dintre ei să sacrifice vreun animal, înainte și după drumul de căutare a hranei pentru vite, ca toți să trăiască în pace și în tihnă.

Totul a ținut până ce Avraam și ai lui au ajuns în ținutul Canaan. Locuitorii de acolo adorau un zeu numit El. Era o divinitate care i-a uluit. El era creatorul cerului și al pământului, autoritate pe care nu se gândiseră vreodată să o ceară Dumnezeuului părinților lor, nici să i-o atribuie lui Avraam, fiindcă, spre deosebire de canaaneeni, care erau agricultori, ei nu aveau nevoie de nimic de la pământ.

Aici, mintea omului a modelat o nouă divinitate. Când vechii evrei au început să devină sedentari, au adăugat modestului lor Dumnezeu atribute care L-au definit mai bine. Continua să fie divinitatea aproape familiară ce se ocupa de lucrurile de fiecare zi. Numai că acum era și cel ce se situa mai presus de orice închipuire: era creator și stăpân peste toate, peste absolut tot ce era cunoscut. Putem vedea că

lucrurile nu au fost chiar așa de imuabile după cum au vrut unii – indiferent de religia lor – să ne facă să credem. Iahve, așa cum au început a-L numi evreii, după fuga lor din Egipt, nu s-a mulțumit să rămână o combinație între nomadul de la începuturi și zeul grandios al canaaneenilor. Nu voia, nici el, nici principalii săi mentori – adoratori – să aibă doar trecut și prezent. Și atunci a venit momentul de cotitură în istorie: Moise a primit Tablele Legii. Evreii și Dumnezeuul lor au început să se gândească la un viitor împreună. Era vorba de un Dumnezeu ce oferise poporului un pact, un proiect comun. De fapt, să se susțină unul pe celălalt. Totul se baza pe un acord pe care muritorii trebuiau să-l ducă la îndeplinire fără a cârți, deoarece, altfel, acest Dumnezeu zeos și cumplit ar fi făcut să cadă asupra lor cele mai groaznice nenorociri. Astfel a început era legilor, a dispozițiilor. Din acest moment, era scris negru pe alb ce se putea face și ce nu.

Libertatea înseamnă autocontrol, iar conducătorii au adus la cunoștința discipolilor care este cadrul de funcționare socială și care ar fi urmările pentru cel ce ar depăși aceste frontiere scrise de Iahve însuși. Pe scurt, se afla în fața a ceea ce astăzi ar putea să fie o libertate condiționată, dar care pentru acea epocă a însemnat un mare progres în încercarea de a stabili ordinea într-un grup enorm de oameni care, având în vedere legătura lor cu divinitatea, au dobândit un obiectiv comun, pentru care vor trebui să se disciplineze.

Au trecut mii de ani, au apărut și alți dumnezei, religii, obiceiuri, realizări etc., dar, dincolo de problema validității lor, nimeni nu se îndoiește de prezența celor zece porunci în inconștientul colectiv. Comunicatul citit de Moise la poalele muntelui Sinai, ca purtător de cuvânt oficial al unui rug în flăcări – astfel îi plăcea să se prezinte – în fața lui Iahve m-a făcut să mă dedic timp de un an punerii la punct a unui proiect de televiziune, prin care am încercat să explic oamenilor de astăzi cum sunt afectați de cele zece porunci. Cartea pe care cititorul o ține în mâini este versiunea editorială a acestei munci, pe care am putut s-o ducem la bun sfârșit datorită lui Moise și, bineînțeles, șefului său.

Dialog al filosofului cu Domnul:

Ne-ai poruncit să te iubim mai presus de orice. Mă întreb și Te întreb: chiar ai atâta nevoie să fii iubit? Nu e cam exagerat? Nu trădează aceasta un soi de neliniște, de angoasă ciudată? Bine... bine... știu că ești un Dumnezeu gelos, că nu accepți nici un fel de concurență. Însă aș vrea să înțelegi că nu ești foarte original. Ceea ce Ți se întâmplă se petrece practic cu toți dumnezeii. În această privință, văd că sunteți cu toții destul de asemănători: exclusiviști și posesivi. Mereu vreți întreaga iubire numai pentru voi. Apăreți cam nesiguri de voi înșivă și aveți nevoie ca noi ceilalți să tot repetăm superioritatea voastră asupra cosmosului și a lumii. Uite... de fapt nici măcar asta nu e problema noastră. Adevărata noastră dificultate sunt reprezentanții Tăi, fiindcă în mod obișnuit nu te adresezi oamenilor în mod direct. Cei ce vorbesc în numele Tău ne dau adevărate dureri de cap. Întotdeauna ne sugerează și ne poruncesc ceea ce trebuie să facem, în conformitate cu puterea pe care o dețin.

Ne aflăm aici față în față cu prima poruncă, cea care, potrivit legilor tale este ceva ce nu se poate schimba: Să nu ai ai alți dumnezei în afară de Mine, fără a mai fi ceva de adăugat.

Suntem însă în secolul al XXI-lea și îți comentăm legile... nu Te întuneca la chip dacă tocmai acum, oricât Ți-ar dispăcea, Ți punem întrebări. Acum sunt alte vremuri.

DE LA DUMNEZEII CONCREȚI LA CEL ABSTRACT

Dintre toate poruncile, prima este cea mai legată de credință, pentru că în vreme ce celelalte se referă la chestiuni privind comportamentul social și de grup, aceasta exprimă o exigență a divinității față de individ.

Astfel, un profet anonim îi atribuie lui Iahve următoarele cuvinte: „Eu sunt cel dintâi și cel de pe urmă; în afară de mine, nu mai există nici un alt Dumnezeu.“ „Înainte de mine n-a mai fost nici un alt Dumnezeu, și nici nu va mai fi altul după mine.“ „Eu sunt Iahve și nu va mai exista nici un alt Dumnezeu în afară de mine.“ „Ei toți nu înseamnă nimic; nu pot să facă nimic, pentru că nu sunt decât idoli pustii.“ În fața unor asemenea forme de a se defini, nu putem decât să recunoaștem că e vorba despre cineva cu o stimă de sine la superlativ și, fără a exagera, demnă de un Dumnezeu.

Cum nu sunt credincios, trebuie să recunosc că mi-ar fi foarte greu să-L iubesc și, chiar dacă aș crede, m-ar costa prea mult să descriu corect relația pe care aș putea să o am cu o ființă infinită, nemuritoare, invulnerabilă și veșnică. În ceea ce mă privește, eu înțeleg iubirea ca pe o dorință aproape disperată ca persoana iubită să dăinuiască, în ciuda defectelor și a caracterului său vulnerabil. Tocmai de aceea nu pot iubi decât muritori.

Nemurirea îmi inspiră respect, umilință, dar nu-mi inspiră și dragoste. Pe de altă parte, niciodată n-am înțeles prea bine ce anume înseamnă acest cuvânt misterios pe care alții îl mânuiesc cu multă ușurință: Dumnezeu.

Există o carte scrisă de Umberto Eco și de cardinalul Carlo Maria Martini, în care autorii iau în discuție aceste chestiuni. Titlul ei este *În ce cred cei care nu cred*.¹ Celor care nu cred le este foarte ușor să explice în ce cred. Aș dori în schimb să aflu misterul în care cred cei care cred și, ca să fiu sincer, oricât de mult i-am ascultat, n-am înțeles niciodată la ce se referă.

Și totuși noi, necredincioșii, credem în ceva: în valoarea vieții, a libertății și a demnității. În faptul că de ele depinde bucuria oamenilor, nu de altceva. Oamenii sunt cei care trebuie să-și înfrunte, cu luciditate și cu hotărâre, condiția singurătății tragice, fiindcă tocmai această instabilitate deschide drumul către creație și libertate. Emisarii și administratorii Domnului întruchipează de fapt ceea ce este mai josnic într-o conștiință critică și luminată: fanatismul sau ipocrizia, negarea trupului și apologia puterii ierarhice, pornind chiar de la fundament.

Un Dumnezeu abstract, ce noutate! Vreo două mii de ani înainte de Hristos, zeii au fost mereu animale sau arbori, râuri, pietre sau mări. Au avut un trup, au fost divinități vizibile. Divinitățile erau fenomene care se puteau vedea. Și tocmai atunci a apărut o ființă abstractă, alcătuită numai din suflet, și astfel s-a petrecut o adevărată revoluție.

Romanii acceptau ca fiecare să-și aibă propriile divinități, deoarece ei credeau că zeitățile tuturor popoarelor se tolerau între ele. Din această pricină, a fost un paradox faptul că primii creștini au fost acuzați de ateism, cu toate că, după cum vom vedea, acest mod de a raționa își avea logica sa. Romanii vedeau cum creștinii resping toți zeii existenți. Având în vedere marea varietate de divinități, atitudinea lor era sectară și de neînțeles. Li s-au oferit divinități orientale, zeități occidentale, sub formă de animale sau de vegetale. Dar nu mai era nimic de făcut: creștinii le respingeau pe toate. Nu

¹ Umberto Eco și Carlo Maria Martini, *În ce cred cei care nu cred*, trad. de Dragoș Zamoșteanu, Polirom, București 2001. (n.a.)